

Asia: 1/41/2016

Lausuntopyyntö yleisen tietosuojaa-asetuksen täytäntöönpanotyöryhmän (TATTI) mietinnöstä ja työryhmän ehdotuksesta hallituksen esitykseksi uudeksi tietosuojalaksi

1 luku. Yleiset säännökset

Yleiset kommentit

Lakiehdotuksen perusteluissa todetaan, että kansallisen tietosuojalain tavoitteena on kahden perusoikeuden, henkilötietojen suojan ja julkisuusperiaatteen kunnioittaminen. Näiden kahden perusoikeuden lisäksi olisi perusteltua huomioida perustuslain 16 §:n sivistykselliset oikeudet. Nämä oikeudet liittyvät keskeisesti korkeakoulutukseen ja tutkimukseen.

Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on (Amk-laki, 2014/932) on antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen, taiteellisiin ja sivistyksellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin ja tukea opiskelijan ammatillista kasvua.

Ammattikorkeakoulun tehtävänä on lisäksi harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis-, ja innovaatiotoimintaa sekä taiteellista toimintaa. Tehtäviään hoitaessaan ammattikorkeakoulun tulee edistää elinikäistä oppimista.

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Arene näkemyksen mukaan ehdotetun uuden lain säännöksiin tulee tukea ammattikorkeakoulujen lakisääteisten tehtävien toteuttamista sekä kehittymistä. Ehdotetut säännökset ovat toimivia silloin kun ne myös toteuttavat myös sivistyksellisiä oikeuksia ja tieteellisen tutkimukseen perustuvia käsittelyperusteita.

Julkinen valta luo edellytyksiä yksilön mahdollisuudelle kehittää itseään muun muassa siten, että se ylläpitää ja tukee kirjastoja, kansalais- ja työväenopistoja sekä kulttuurilaitoksia ja avustaa tieteen ja taiteen harjoittamista. Tieteen ja tutkimuksen vapauteen kuuluu myös tutkijan oikeus julkaista tutkimustuloksensa. Ammattikorkeakoulujen kannalta on perusteltua säätää tieteellistä tutkimusta ja TKI- toimintaa mahdollistavia kansallisia säädöksiä henkilötietojen käsittelylle perusoikeudet huomioiden.

Kansallisten koulutus- ja tiedepolitiikan tavoitteiden mukaan korkeakoulut (=ammattikorkeakoulut ja yliopistot) vahvistavat vaikuttavuuttaan erityisesti lisäämällä osaamisen ja tutkimustulosten laajempaa hyödyntämistä. Avoimen tieteen ja TKI- toiminnan periaatteiden mukaan korkeakoulut avaavat laajasti tutkimuksen tuloksia ja kehittävät aktiivisesti uusia toimintamalleja osaamisen siirtämiseksi ja innovaatioiksi yhteiskunnassa. Korkeakoulut ovat lisänneet kansainvälistä vaikuttavuutta ja näkyvyyttä strategisesti valituilla painoalueilla hyödyntäen keskinäistä yhteistyötä ja verkottumista.

Arene korostaa, että hallituksen esitystä koskevassa jatkotyöskentelyssä tulisi lain tarkoitusta tarkentaa siltä osin, että esityksen tulisi myös toteuttaa kansalliset tiede- ja tutkimuspolitiikan sekä datapolitiikan tavoitteet. Ne ovat korkeakoulujen kansallisen ja kansainvälisen kilpailukyvyyn kannalta oleellisen tärkeitä.

2 luku. Käsittelyn oikeusperuste eräissä tapauksissa

Yleiset kommentit käsittelyn lainmukaisuutta koskevasta 3 §:stä.

Asetuksen johdanto- osassa todetaan, että "henkilötietojen käsittelyä tieteellisiä tutkimustarkoituksia varten olisi tämän asetuksen soveltamista varten tulkittava laajasti niin, että se tarkoittaa myös teknologian kehittämistä ja esittelyä, perustutkimusta, soveltavaa tutkimusta ja yksityisin varoin rahoitettua tutkimusta." Ammattikorkeakoulujen kannalta tämä laaja tulkinta on kannatettava, se tukee TKI- toiminnan laajaa tehtäväkenttää korkeakouluissa.

Tieteellisen tutkimuksen ja korkeakoulujen osalta 6 artiklan 1 kohdan e) alakohta on keskeinen, koska tieteellinen tutkimus suoritetaan pääsääntöisesti yleisen edun mukaisen tehtävän suorittamiseksi. Nykyisen henkilötietodirektiivin resitaalissa 34 on lueteltu tieteellinen tutkimus osana tärkeitä julkista etua koskevia tehtäviä.

Monet globaalit haasteet edellyttävät yhä enemmän monialaisten tutkijaryhmien tieteellistä tutkimusta ja TKI- toimintaa. Suomalaisten korkeakoulujen vahvuus globaalissa tutkimuksessa on ainutlaatuisen tutkimusaineistojen saatavuus niin julkisista kuin yritysten, yhteisöjen ja kansalaisjärjestöjen tietokannoista. Tätä tietokantojen tutkimuskäyttöä on kuvattu käsitteellä rekisteritutkimus. Tietosuoja-asetuksessa on haluttu mahdollistaa tutkimus, joka toteutetaan jo olemassa olevia henkilörekistereitä hyödyntäen.

Tietosuoja-asetuksen kansallisen täytäntöönpanotyöryhmän mietinnön kohdassa esityksen rekisteritutkimuksen vaikutuksia ei ole nostettu esiin. Tämä jättää työryhmän esityksen vaikutukset rekisteritutkimuksen osalta avoimeksi. Rekisteritutkimuksen osalta tulee hallituksen esityksessä selkeästi tuoda ilmi se, miten rekisteritutkimus voi jatkua sekä tietosuoja-asetuksen perusteella että ehdotetun tietosuojalain perusteella.

Arenen näkemyksen mukaan rekisteritutkimuksen selkeä käsittelyperuste ja mahdollistaminen tulee olla myös Suomen keskeinen päämäärä tietosuoja-asetuksen salliman kansallisen liikkumavaran käytössä. Sillä on suoria vaikutuksia Suomen tiede- ja tutkimuspoliittisten ja avoimen tieteen ja datapolitiittisten tavoitteiden mahdollistajana tai estäjänä.

Arenen näkemyksen mukaan ehdotetussa tietosuojalaissa ei ole erityistä tutkimuksen käsittelyperustetta ja käsittelyn perusteesta säädetään 3 §:n 2 kohdassa siten, että toistetaan tietosuoja-asetuksen sanamuoto. Ehdotuksen mukaan säädöksen sisältöä ei tarkenneta kansallisessa laissa. Tutkimuksen käsittelyperustetta on käsitelty ainoastaan s. 141 seuraavalla lauseella : Yleistä etua koskeva tehtävä voisi olla myös esimerkiksi henkilötietojen käsittely tieteellisiä tutkimustarkoituksia varten.

Arenen näkemyksen mukaan tieteellisen tutkimuksen käsittelyperusteena tulisi voida soveltaa tietosuoja-asetuksen 6.1 e) kohdan mukaista käsittelyperustetta. Näin ollen voitaisiin tulkita, että artiklan 6.3 edellyttämä oikeasuhtaisuus täyttyisi, sillä ammattikorkeakoulujen tutkimus/TKI-toiminta on tieteellistä tutkimusta, jossa ammattikorkeakoulujen tehtävien 4§ (2014/932) mukaisesti noudatetaan eettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä. Se mitä eettisillä periaatteilla ja hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan täsmentyy Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistuksessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on perustettu asetuksella tutkimuseettisestä neuvottelukunnasta (1347/1991). TENK ohjeistukseen kaikki ammattikorkeakoulut ja yliopistot ovat sitoutuneet velvoittavilla sopimuksilla.

Jos kuitenkin katsottaisiin, että yliopistojen tai ammattikorkeakoulujen tutkimuksen yhteydessä tapahtuvan henkilötietojen käsittelyyn joltain osalta tarvitaan tietosuojalain tarkentava käsittelyn oikeusperuste, toimisi Ruotsin mm. kaltainen säädös myös tässä, koska säädöksen esimerkkiluettelo oikeushenkilöistä sisältää muut oikeushenkilöt.

Arenen näkemyksen mukaan, myös muiden rekisterinpitäjien kuin ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen osalta on tarkempi käsittelyperusteen säätäminen perusteltua. Korkeakoulut suorittavat tutkimustehtävänsä yhteistyössä mm. ministeriöiden, kuntien, maakuntien ja yritysten sekä erilaisten säätiöiden ja järjestöjen kanssa. Tietosuoja-asetuksessa on tieteellinen tutkimus määritelty laajasti, ja kansallisen tietosuojalain olisi Suomen tiede- ja tutkimuspolitiikan ja avoimen datapolitiikan mukaisesti tuettava tietosuoja-asetuksen määrittelemää laajaa tieteellisen

tutkimuksen käsitettä. Tälläisen tutkimuksen edellytyksenä on myös muiden kuin korkeakoulujen mahdollisuus tutkimusdatan käsittelyyn.

Yleiset kommentit erityisiä henkilötietoryhmiä koskevasta 5 §:stä ja rikostuomioita ja rikkomuksia koskevasta 6 §:stä.

-

Tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamiseen lapselle sovellettavan ikärajan tulisi olla:

-

Ikärajaa koskevat perustelut

-

3 luku. Valvontaviranomainen

Yleiset kommentit suullista käsittelyä seuraamuslautakunnassa koskevasta 16 §:stä

-

Muut yleiset kommentit valvontaviranomaista koskevasta 3 luvusta.

-

4 luku. Oikeusturva ja seuraamukset

Yleiset kommentit käsittelyn viivästymistä koskevasta 23 §:stä.

-

Tulisiko yleisen tietosuoja-asetuksen 83 artiklan mukaisia hallinnollisia sakkoja voida kohdistaa myös viranomaisiin ja julkishallinnon elimiin?

kyllä, mutta sakkojen enimmäismäärää tulisi madaltaa viranomaisten ja julkishallinnon elinten osalta

Perustelut

-

Mikäli vastaus hallinnollisten sakkojen kohdistamista viranomaisiin koskevaan kysymykseen on ei, pyydetään esittämään näkemys vaihtoehtoisesta seuraamusjärjestelmästä.

-

Muut yleiset kommentit oikeusturvaa ja seuraamuksia koskevasta 4 luvusta.

5 luku. Tietojenkäsittelyn erityistilanteet

Yleiset kommentit henkilötietojen käsittelyä journalistisia, akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten koskevasta 27 §:stä.

Korkeakoulut ovat sitoutuneet Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeisiin. Noudattamiseen velvoittava säännös varmistaa sen, että yleisen edun mukaisessa tieteellisessä tutkimuksessa noudatettaisiin vallitsevaa hyvää tieteellistä tapaa.

Korkeakoulujen toimintaan, laadun kehittämiseen ja vaikuttavuuteen kuuluu oleellisena osana opiskelijoiden ohjaaminen ja opintojen edistymisen seuranta, joka on muuttumassa yhä yksilöllisemmäksi. Oppimisanalytiikka on korkeakouluissa uusi nopeasti kehittyvä alue. Se liittyy vahvasti myös henkilötietojen käsittelyyn, ja korkeakouluissa tapahtuvaan ohjaukseen ja tutkimukseen. Tällöin keskeisellä sijalla on opiskelijalähtöisten tietojen analysointi, jolloin on mahdollista tuottaa aivan uudenlaista dataa opiskelijoiden ohjaamisen ja tieteellisen tutkimuksen tueksi.

Arenen näkemyksen mukaan tietosuojalaissa tai sen taustaperusteluissa olisi täten tulkintaerojen välttämiseksi syytä tuoda esille oppilaitosten oikeus ja jopa velvollisuus voida analysoida oppimiseen liittyvää dataa (=oppimisanalytiikka) myös henkilökohtaisella tasolla osana korkeakoulujen ja oppilaitoksen tiedolla johtamista, ja tieteellistä tutkimusta. Luonnollisesti korkeakouluilla on tähän johdetut toimintaprosessit määriteltyinä ja dokumentoituina, myös käyttöoikeuksien osalta.

Yleiset kommentit tieteellisiä ja historiallisia tutkimustarkoituksia sekä tilastollisia tarkoituksia varten tapahtuvaa käsittelyä koskevasta poikkeuksista ja suojaustoimista

Muut yleiset kommentit tietojenkäsittelyn erityistilanteita koskevasta 5 luvusta.

Suoja toimia arvioidessa tulee huomioida, että korkeakoulut jo nyt noudattavat Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistusta. Harkittava on, voitaisiinko korkeakouluille ja ministeriöiden alaisille valtion tutkimuslaitoksille asettaa laintasoinen velvoite noudattaa Tutkimuseettisen Neuvottelukunnan ohjeistusta.

Laki rikoslain 38 luvun 9 §:n ja 10 §:n 3 momentin muuttamisesta

Yleiset kommentit tietosuojarikosta koskevasta 9 §:stä.

-

Muut mahdolliset kommentit

Muita huomioita työryhmän mietinnöstä ja ehdotuksesta hallituksen esitykseksi

-

Rissanen Riitta
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry